

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YAŞANAN HİLE OLAYLARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA*

A Research About Fraud Events In Banking Sector

Doç.Dr.Adnan DÖNMEZ

Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü Öğretim Üyesi,
adonmez@akdeniz.edu.tr, Antalya/Türkiye

Hasan BAĞIŞLAR

ING Bank A.Ş. Alanya Şube Müdürü, hasan.bagislar@ingbank.com.tr, Antalya/Türkiye

Dönmez, A. & Bağışlar, H. (2017). "Bankacılık Sektöründe Yaşanan Hile Olaylarına Yönelik Bir Araştırma", Vol:3,
Issue:16; pp:170-180 (ISSN:2149-8598)

ARTICLE INFO

Article History

Makale Geliş Tarihi
Article Arrival Date
09/10/2017

Makale Yayın Kabul Tarihi
The Published Rel. Date
15/11/2017

Anahtar Kelimeler

Hile, Bankacılık sektörü

Keywords

Fraud, Banking Sector

ÖZ

İşletmelerde yaşanan hile olayları başta işletmelerin kendisi olmak üzere işletme ile ilgili diğer tüm kesimleri de zarara uğratmaktadır. Doğrudan paranın egemen olduğu, kısa zamanda çok büyük hacimli işlemlerin yapıldığı, yaygın hizmet ağlarına ve ürün çeşitliliğine sahip büyük çaplı organizasyonlardan oluşan bankacılık sektöründe de hile kaçınılmaz bir olgudur. Bu çalışmada bankacılık sektöründe yaşanmış olan hileli işlemlerin tespit edilerek, farklı açılardan değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında ilgili literatürden yararlanılarak oluşturulan anket, bankaların teftiş kurulu ve iç kontrol personeline uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; araştırmaya katılanların tamamının hileli işlemlerle karşılaştıkları tespit edilmiştir. Ayrıca; hile işlemlerinin çoğunlukla şube satış ve şube gişe bölümlerinde gerçekleştiği ve karşılaşılan hileli işlemlerin daha çok müşterinin bilgisi dışında müşteriye ait hesaplarda işlem gerçekleştirme şeklinde yapıldığı bulgusu da çalışmanın diğer önemli sonuçlarından.

ABSTRACT

Fraud events that occur in companies damage notably the company itself and also all other sections. Fraud is inevitable fact in banking sector that consists of full scale organizations having extensive service network and product range where money has control over and great transactions occur. In this study, fraud transactions occurred in banking sector are detected and evaluated from different point of view. A survey is prepared drawn from related literature within the scope of the study and conducted to inspection board and internal auditing staff of the banks. According to the results of the study, it is detected that almost all the banks participate in this research met with fraud transactions. Furthermore, the findings that the fraud transactions mostly occurred in branch sales and branch cash-desk departments and mostly occurred by executing a transaction in customer account beyond customer's knowledge, are from the important results of the study.

1. GİRİŞ

Küreselleşmenin etkisi ile hızla artan rekabet bunun yanında bilgi sistemleri ve teknolojilerinde meydana gelen çok hızlı değişimler işletmelerde de büyük değişikliklere neden olmuştur. Bu değişiklikler bir taraftan ticaretin büyümesine ve gelişmesine, yeni üretim, yönetim, pazarlama ve satış tekniklerinin ortaya çıkmasına yol açarken diğer taraftan neredeyse tüm muhasebe kayıt ve finans işlemlerinin bilgisayar sistemleri üzerinden yapılmasına ve dolayısıyla işlemlerin karmaşıklaşmasına neden olmaya başlamıştır. Bu hızlı değişim işletmelerde gerçekleşen işlemlere ilişkin kontrol güçlüklerini de beraberinde getirmiş, işletmelerde hileli olayların sayısında artışlar olmaya başlamıştır. Ayrıca hile yapmak isteyenlerin de çok değişik yöntemlere başvurmaya başladıkları gözlemlenmeye başlamıştır.

* Bu çalışma Hasan BAĞIŞLAR'ın Doç.Dr.Adnan DÖNMEZ'in danışmanlığında tamamlanmış olan "Bankacılık Sektöründe Hile Denetimi: Yaşanmış Hile Olaylarının Niteliksel Özelliklerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Mali sistemin temel yapı taşlarından birisi olan ve doğrudan para ile ilgili bir sektör olan bankacılık sektörü de her geçen gün sayıları artarak karmaşıklaşan ürün ve hizmetler, teknolojik gelişmeler gibi faktörler nedeniyle hile olayları ile kaşı kaşı karşıya kalmaktadır (Özdemir, 2013: 1).

Bu çalışma kapsamında da; Türkiye’de, 2017 Haziran ayı verilerine göre; 33 mevduat, 13 kalkınma yatırım ve 5 katılım bankası, 11.705 şube ve 210.369 çalışan ile (www.bddk.org.tr, Erişim tarihi:04.10.2017) hizmet veren bankacılık sektöründe yaşanan hileli işlemlerin araştırılarak sonuçların değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma kapsamında öncelikle hata ve hile kavramlarına ilişkin açıklamalara yer verilecek olup, daha sonra ise ilgili literatürden yararlanılarak hazırlanan anket aracılığı ile bankacılık sektöründe yaşanan hilelerin tespitine yönelik olarak yapılan araştırmanın bulgularına ve bulguların değerlendirilmesine yer verilecektir.

2. HATA VE HİLE KAVRAMLARI

2.1. Hata Kavramı

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlükte hata kavramını; “istenmeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış, yanılma, yanılğı, istenmeyerek ve bilmeyerek yapılan kusur” olarak tanımlamaktadır (TDK, <http://tdk.gov.tr>, Erişim tarihi: 03.10.2017).

Hata, şirket çalışanının bilmeyerek veya istemeyerek yapmış olduğu yanlışlıklardır. Hatada herhangi bir kasıt ve menfaat temini bulunmaz. Diğer bir tanıma göre hata; finansal tablolarda kasıt olmaksızın yapılan, bir tutarın veya bir açıklamanın atlanması gibi yanlışlıkları ifade eder. Bu kapsamda muhasebe ilkelerini uygularken, değerlendirme, kayda alma, sınıflandırma, sunma veya açıklama konuları ile ilgili yapılabilecek bir yanlışlık hata olarak değerlendirilmektedir. Hataların oluşmasında herhangi bir kasıt söz konusu değildir (Kaval, 2005, 64).

Günümüz toplumunda ekonominin ve teknolojinin gelişmesi ve işletmelerin büyümesi işletmelerin yapısını karmaşık hale getirmiştir. Bu karmaşık yapı içerisinde, muhasebe işlemlerini yapan kişilerin, unutkanlığı, dikkatsizliği, tecrübesizliği, bilgisizliği ve yanılması gibi çeşitli nedenlerle yaptığı işlemlerde hatanın olması kaçınılmaz hale gelmektedir. Muhasebe hataları aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir (Pamukçu, 2000, 4-5);

a) Şirket personeli finansal tabloların hazırlanmasına temel teşkil eden muhasebe belgelerini yanlış veya eksik olarak defterlere işleyebilir. Bu tip olaylara örnek verilecek olursa, sene sonuna doğru bazı satıcılardan gelen faturaların gözden kaçarak hiç kayıtlara girilmemesi veya satış fiyatlarının yanlış girilerek satış veya alacak rakamlarının eksik veya fazla olmasıdır.

b) Şirket çalışanları tarafından olayların veya bazı durumların yanlış yorumlanması, bir takım tahminlerin yanlış yapılmasına neden olabilir. Örneğin, teknolojik olarak eskijen ve satılmayacak durumda olan stokların hala satılabilecek durumda olduğunu düşünerek gerekli karşılıkların ayrılması gibi.

c) Şirket çalışanları hesapların tasnif edilmesinde yanlışlıklar yapabilir. Örneğin, bazı masraf kalemi sayılabilecek harcamalar duran varlık hesabına kaydedilebilir veya kısa ve uzun vadeli borçlar birbirinin yerine yazılabilir. Muhasebe hatalarını, unutkanlık, dikkatsizlik, ihmal, bilgisizlik veya tecrübesizlik nedeniyle muhasebe işlem ve kayıtlarında yapılan yanlışlıklar olarak tanımlayabiliriz.

2.2. Hile Kavramı

Türk Dil Kurumuna göre hile; “birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere, dalavere, desise, entrika” olarak tanımlanmaktadır (TDK, <http://tdk.gov.tr>, Erişim tarihi: 03.10.2017). İşletmelerde hile, bir çalışanın içinde bulunduğu işletmenin kaynaklarını ve varlıklarını kasıtlı olarak uygun olmayan bir biçimde kullanarak veya ele geçirerek haksız kazanç sağlamasıdır (Bozkurt, 2009, 60). Hile ve çalışan suçlarında aşağıda sıralanan unsurların yer alması beklenir (Gürel, 2017: 19);

- ✓ Hile eylemi, gizli yürütülen bir faaliyettir,
- ✓ Hile eylemini gerçekleştirenin kendisine menfaat sağlaması beklenir,
- ✓ Kesinlikle kasıt unsuru vardır,
- ✓ Hilenin mağduru bir şekilde aldatılır,

- ✓ Hile fiilinden mağdur kişi veya kurum zarar görür.

Hilenin muhasebe açısından da tanımı yapılmış ve muhasebe hilesi; bir çıkar amacıyla işletmenin işlem kayıt ve belgelerinin gerçek durumu yansıtmayacak şekilde bilerek tahrif edilmesi ve/veya gizlenmesi şeklinde tanımlanmıştır (Karausta, 2013, 4).

Muhasebe hataları genellikle muhasebe kayıtları üzerinde ve kasıt unsuru olmadan yapılırken muhasebe hileleri ağırlıklı olarak belgeler üzerinde ve isteyerek yapılır. Hilelerin belgeler üzerinde ve kasıt unsurunu içerecek şekilde yapılması nedeniyle muhasebe sistemi içerisinde kendiliğinden ortaya çıkarılması mümkün olamaz (Hatunoğlu vd., 2012: 177).

Hileli işlemlere literatürde hile üçgeni adıyla anılan farklı unsurlar neden olabilmektedir. , Hile üçgeni; hile riski faktörleri olarak da adlandırılabilir baskı, fırsat ve haklı gösterme adlı üç temel unsurdan meydana gelmektedir (Hatunoğlu v.d., 2012:178). Kurumsal işletmelerde dahi hile ortamının oluşması basit de olsa sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Hile üçgeninde yer alan unsurların özellikleri şu şekilde açıklanabilir (Pehlivanlı, 2011, 3):

Teşvik-Baskılar: İşletme içi koşullardan veya kişisel faktörlerden kaynaklanabilecek özenti ve baskılar hileli işlemlere neden olabilmektedir. İşletme içi nedenler; aşırı hedeflerdir. Bireysel nedenlerden kaynaklanabilecek baskılar; alışkanlık ve özenti nedeniyle kötü alışkanlıklardan doğan baskılar ve aşırı borçlanma şeklinde örneklendirilebilir. Özenti ve baskı nedeniyle hayat bulan hileli işlemler işletme hedeflerinin ulaşılabilir olmasıyla ve personelin kişilik analizleriyle engellenebilir.

Fırsatlar: Temelde işletmenin iç kontrol zayıflıklarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca işletme içi pozisyonun kuvvetli olması, işletmenin genel olarak kanun ve yönetmeliklere aykırı hareket etmesi ve işletme faaliyetleri hakkında üst düzey bilgi hileli işlemlere fırsat verebilmektedir. Fırsat odaklı ortaya çıkabilecek hileli işlemler iç kontrol sisteminin etkinlik seviyesi artırılarak ve işletme çalışanlarına hile eğitimi verilerek önlenir. Örneğin işletme içerisinde yetki ve sorumlulukların tam olarak belirlenmemesi, yetersiz kayıt ortamı, varlıklar için yetersiz koruma ve saklama politikaları, çalışanlara kesintisiz ve uzun süreli izin kullandırılmaması ve rotasyon yapılmaması gibi işletme içerisindeki ve politikalarındaki eksiklik ve açık kısımlar hileler için fırsat unsurları haline gelebilmektedir.

Haklı göstermeler: Çalışanların hak ettiklerini alamama duygusu veya terfi beklentilerinin karşılıksız kalması gibi nedenlerle hileli işlemi kendileri için haklı görme duygusudur. İşletme içi etik ortamın oluşturulması ve her kademe çalışanlarda etik davranışlara uyumun yükselmesi hileli işlemleri haklı görme eğilimini azaltacaktır.

Muhasebede yapılan hileler çok farklı şekillerde karşımıza çıkmakla birlikte, en çok karşılaşılan muhasebe hilelerine aşağıdaki örnekler verilebilir (Doğan ve Nazlı, 2015: 197):

- ✓ Bilinçli hatalar,
- ✓ Kayıt dışı işlemler,
- ✓ Zamanından önce ve sonra yapılan kayıtlar,
- ✓ Uydurma adlarla hesap açma,
- ✓ Sahte ve yanıltıcı belge kullanmak,
- ✓ Bilanço maskeleymesi,
- ✓ Defter ve belgeleri yok etmek ve gizlemek.

Hile eylemini gerçekleştiren açısından bakıldığı zaman ise hileleri aşağıdaki gibi ele almak mümkündür (Özeroğlu, 2014, 186-187):

a. Çalışan hileleri: İşletmeye kaynaklarının veya varlıklarının kasıt unsuru içerecek şekilde kullanımı ile çalışanların kendilerine menfaat sağlama çabasıdır. Çalışanlar tarafından yapılabilecek başlıca hilelere;

- ✓ Zimmete para geçirilmesi,
- ✓ Banka kayıtları ile oynanarak parasal çıkar sağlanması,
- ✓ İşletmeye gerçek olmayan borçlar ve sahte satıcılar üreterek lehte ödeme sağlanması,
- ✓ Ofis malzemesi, sabit varlık, stok ve hurda hırsızlığı,
- ✓ İşletme varlıklarının ve kredi kartlarının şahsi çıkar amaçlı kullanımı,
- ✓ Rüşvet alınması veya rüşvet verilmesi adına işletme varlığını kullanma,
- ✓ Şişirilmiş şahsi sağlık veya seyahat harcamaları ile çıkar sağlanması,

- ✓ Fazla mesai ücretleri ile oynanarak fazla ödeme yapılması,
- ✓ Temsil ve ağırlama giderlerinin şişirilerek çıkar sağlanması vb. örnek olarak verebilir.

b. Satıcı hileleri: Satıcı hileleri, işletmeye anlaşılan miktardan daha az ve anlaşılan kaliteden ve miktardan daha düşük kaliteli veya eksik miktarda mal vermekle başlayan bir hile türüdür. Daha çok satıcıların malın kalitesi ve miktarı ile oynaması şeklinde olan diğer bir ifade ile satıcının işletmeyle anlaşılardan daha az miktarda ve kalitede mal vermesi ile gerçekleşen hile türüdür.

c. Müşteri hileleri: Bu hile türü müşterinin haklarını koruyan “tüketici kanunu” nun kasıtlı olarak yanlış yorumlanması sonucu ortaya çıkar. Satın alınan malın bir süre kullanılmasından sonra garanti kapsamı dışındaki unsurların garanti kapsamındaymış gibi gösterilerek iade edilmeye çalışılması ya da bozuk ürün iddiasıyla ürün bedelini ödemek istememesi gibi istismar yollarına başvurulur.

d. Yönetim hileleri: Yönetici pozisyonundaki işletme çalışanlarının rol aldığı ve işletmeyi zarara uğratan hile türüdür. Bu hile türünde yönetim kadroları ile müşteriler müşterek çalışarak kendilerine menfaat sağlama eğilimindedirler. Örneğin; satın alma yöneticisinin malın kalitesi ve miktarının uygunluğunu kontrol etmeden daha düşük kalitede ve eksik miktarda mal kabul ederek çıkar sağlanması ya da pazarlama yöneticisinin iskonto limitlerini fazladan kullanarak bir kısmının kendisine iade edilmesi yöntemiyle şahsi çıkar sağlama yoluna gitmesi gibi.

e. Yatırım hileleri: Bu hile türünde hilekar tarafından, gerçekte var olmayan yatırımlara yatırımcıları ikna etme çabası yer ön plandadır. Konut yapacağı ve kişilerin atıl paralarını herhangi bir yerde değerlendireceği vaadiyle avans temin ederek ortadan kaybolma şeklinde hile olayları günlük hayatımızda çok karşılaşılan örneklerindedir.

f. Diğer çeşitli hileler: Mortgage hileleri, sağlık ve sigorta hileleri, bankacılık sektöründe yapılan bazı hileler ve küçük ölçekli işletmelerde yapılan hileler gibi yukarıda saydığımız gruplarda yer almayan bazı hile türleri de bu grupta değerlendirilebilir

3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YAŞANMIŞ HİLELER ÜZERİNE BİRARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı bankacılık sektöründe yaşanmış hileli işlemlerin nedenlerini, türlerini ve işletmelere maliyetini tespit etmeye çalışmaktır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Çalışmada betimleyici araştırma yöntemi kullanılmış olup, veri toplama aracı olarak ilgili literatürden yararlanılarak oluşturulan anket kullanılmıştır. Anket e-mail yoluyla katılımcılara ulaştırılmıştır. Katılımcılar cevaplamış oldukları anketleri tekrar e-mail yoluyla geri göndermişlerdir.

Araştırma kapsamında Türkiye’de faaliyet gösteren 51 adet bankanın her birisinden teftiş kurulu personeli ve iç kontrol personeli olan 2 kişiye ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak 26 kişi yatırım bankalarından, 20 kişi tek şubeli ve küçük bankalardan ve 4 kişide Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesindeki bankalardan olmak üzere toplam 50 kişi etkili bir yapılanmaları olmadığı için ankete katılmamışlardır. Ayrıca 2 kişi de kurum politikalarını gerekçe göstererek ankete katılmayı kabul etmemişlerdir. Araştırma sonucunda 25 bankadan 50 kişi anketi yanıtlamış olup (50 kişi / 102 kişi) %49’luk bir geri dönüşüm oranı elde edilmiştir. Toplanan anketler SPSS paket programında analize tabi tutulmuştur.

3.3. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

3.3.1. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılanların yaş, cinsiyet ve eğitim durumlarına ilişkin dağılım Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Yaş , Cinsiyet ve Eğitim Durumları

Yaş Durumu	Katılımcı Sayısı	%
25-34	40	80
35-44	8	16
45-54	2	4
Toplam	50	100

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	%
Kadın	12	24
Erkek	38	76
Toplam	50	100
Eğitim Durumu	Sayı	%
Lisans	34	68
Yüksek lisans	14	28
Doktora	2	4
Toplam	50	100

Araştırmaya katılanların %80'i 25-34 yaş, %16'sı 35-44 yaş, %4'ü 45-54 yaş aralığındadır. Araştırmaya katılanların %24'ü kadın, %76'sı erkektir. Araştırmaya katılanların %68'i lisans düzeyinde, %28'i yüksek lisans, %4'ü de doktora mezunudur.

Araştırmaya katılanların unvanları, iş tecrübeleri ve çalıştıkları kurum bilgilerine ilişkin dağılım Tablo 2'de sunulmuştur.

Araştırmaya katılanların %56'sı müfettiş, %22'si kıdemli müfettiş, %22'si iç kontrolördür. Ankete katılanların çoğunluğunun müfettiş olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılanların %40'ı 5 yıldan az, %44'ü 6-10 yıl, %14'ü 11-15 yıl, %2'si 16-20 yıl arası tecrübeye sahiptirler. Ankete katılanların büyük çoğunluğunun 1-10 yıl tecrübeye sahip oldukları görülmektedir.

Araştırmaya katılanların %68'i özel sermayeli bankalarda, %12'si kamu bankalarında, %20'si katılım bankalarında çalışmaktadırlar. Ankete katılanların büyük çoğunluğunun banka sayısı ile orantılı olarak özel sermayeli bankalarda çalıştıkları söylenebilir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Unvanları, İş Tecrübeleri ve Çalıştıkları Kuruma İlişkin Dağılım

Ünvan Durumu	Sayı	%
Kıdemli müfettiş	11	22
Müfettiş	28	56
İç kontrolör	11	22
Toplam	50	100
Tecrübe Durumu	Sayı	%
5 yıldan az	20	40
6-10 yıl	22	44
11-15 yıl	7	14
16-20 yıl	1	2
Toplam	50	100
Kurum Türü	Sayı	%
Özel sermayeli banka	34	68
Kamu bankası	6	12
Katılım bankası	10	20
Toplam	50	100

3.3.2. Hileli Olaylar ve İç Kontrol İle İlgili Bulgular

Bu kısımda katılımcılara hile olayları ve iç kontrol ile ilgili olarak sorulan sorulara verilen yanıtların değerlendirilmesine yer verilecektir.

Tablo 3 katılımcıların yıl içerisinde ne sıklıkta denetim yaptıklarına ilişkin soruya verilen yanıtların dağılımını göstermektedir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Rutin Denetim Yapma Sıklığı

Rutin denetim sayısı	Sayı	%
5 kez	7	14
6-10 kez	19	38
11-15 kez	16	32
16-20 kez	7	14
0	1	2
Toplam	50	100

Araştırmaya katılanların %14'ü yılda 5 defa, %38'i yılda 6-10 defa, %32'si yılda 10-15 defa, yılda %14'ü 16-20 defa rutin denetim yapmaktadır. %2'si denetim yapmamaktadır. Ankete katılanların büyük çoğunluğunun yılda 5-15 adet aralığında rutin denetim ve inceleme yaptıkları söylenebilir.

Tablo 4 katılımcıların yıl içerisinde ne sıklıkta soruşturma denetimi yaptıklarına ilişkin soruya verilen yanıtların dağılımını göstermektedir.

Araştırmaya katılanların %62'si yılda 3 defa, %12'si yılda 4-5 defa, %8'i yılda 6-10 defa, %12'si yılda 11-15 defa soruşturma denetimi yapmaktadır. %6'sı hiç soruşturma denetimi yapmamaktadır.

Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Soruşturma Denetimi Yapma Sıklığı

Soruşturma Denetimi Sayısı	Sayı	%
3	31	66
4-5	6	12
6-10	4	8
11-15	6	12
0	3	6
Toplam	50	100

Tablo 5 katılımcıların denetimleri sırasında hileli işlemle karşılaşp karşılaşmadıklarına ilişkin soruya verilen yanıtların dağılımını göstermektedir.

Tablo 5. Ankete Katılanların Hileli İşlemle Karşılaşma Durumları

Hileli İşlemle Karşılaşma Durumu	Sayı	%
Hayır	0	0
Evet	50	100
Toplam	50	100

Araştırmaya katılanların tamamının hileli işlemle karşılaştıkları görülmektedir.

Araştırmaya katılanlara hile eyleminin en çok yaşandığı departmanlara ilişkin dağılım Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Ankete Katılanların Hile Eyleminin En Çok Yaşandığı Departmanlar Hakkındaki Görüşleri

Hilenin Yaşandığı Departman	Sayı	%
Genel müdürlük birimleri	1	2
Şube gişeler	14	28
Şube satış	26	52
Şube operasyon	8	16
Şube müdürü	1	2
Toplam	50	100

Hileli eylemlerin yaşandığı departmanlara ilişkin araştırmaya katılanların %2'si genel müdürlük birimleri, %28'i şube gişeleri, %52'si şube satış departmanları, %16'sı şube operasyon departmanları ve %2'si de şube müdürleri yanıtını vermişlerdir. Buna göre hile eylemlerinin çoğunluğunun sırasıyla; şube satış departmanları, şube gişeler ve şube operasyon da yaşandığı görülmektedir.

Hileli işlemlerde hileyi yapan kişilerin yaş aralıklarına ilişkin soruya araştırmaya katılanların verdikleri cevapların dağılımı Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Hile Yapanların Yaş Aralıkları

Hile Yapanların Yaşları	Sayı	%
20-30	15	30
31-40	33	66
41-50	1	2
51 yaş ve üzeri	1	2
Toplam	50	100

Tablo 7'ye göre araştırmaya katılanların %30'u karşılaştıkları hile olaylarında hile yapanların 20-30 yaş aralığında, %66'sı 31-40 yaş aralığında, %2'si 41-50 yaş aralığında, %2'si 51 yaş ve üzerinde olduğunu belirtmiştir. Hile yapanların yaş aralıklarının çoğunlukla 31-40 yaş aralığında olduğu söylenebilir.

Hileli işlemlerde hileyi yapan kişilerin statülerine ilişkin soruya araştırmaya katılanların verdikleri cevapların dağılımı Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Hile Yapanların Statüleri

Hile Yapanların Statüsü	Sayı	%
Yönetim kurulu üyesi	1	2
Üst düzey yönetici	1	2
Orta düzey yönetici	20	40
Alt kademe çalışan	28	56
Toplam	50	100

Hile yapanların %2’si yönetim kurulu üyesi, %2’si üst düzey yönetici, %40’ı orta düzey yönetici, %56’sı alt kademe çalışanlardır. Katılımcıların verdikleri cevaplara göre hile yapanların çoğunluğunun alt kademe çalışanlar ve orta düzey yöneticiler olduğu görülmektedir.

Hileli işlemlerde hileyi yapan kişilerin çalışma sürelerine ilişkin soruya araştırmaya katılanların verdikleri cevapların dağılımı Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Hile Yapanların Kıdemleri

Hile Yapanların Kıdemleri	Sayı	%
0-5 yıl	16	32
6-10 yıl	22	44
11-15 yıl	9	18
16-20 yıl	2	4
21 yıl ve üzeri	1	2
Toplam	50	100

Hile yapanların %32’si 0-5 yıl, %44’ü 6-10 yıl, %18’i 11-15 yıl, %4’ü 16-20 yıl ve %2’si 21 yıl ve üzerinde kıdeme sahiptirler. Katılımcıların karşılaştıkları hile olaylarında hile yapanların çoğunluğunun 0-10 yıl arasında kıdeme sahip oldukları görülmektedir.

Katılımcıların karşılaştıkları hilenin türüne ilişkin soruya verdikleri cevapların dağılımı Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 20. Katılımcıların Karşılaştıkları Hile Türlerine İlişkin Dağılım

Hile Türleri	Sayı	%
Müşteri hesaplarında bilgisi dışında hareket	25	50
Fatura vb. hileli gider belgeleri	3	6
Yasa ve banka mevzuatına aykırı işlemler	11	22
Sahte belge ile işlem yapmak	9	18
Diğer	2	4
Toplam	50	100

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların %50’si gibi büyük bir çoğunluğunun “müşterilerin bilgisi dışında hesap hareketleri” yoluyla hileli işlemlerle karşılaştıkları görülmektedir. Diğer sık görülen hileli işlem olarak ise %22’lik oranla “yasa ve banka mevzuatına aykırı işlemler” gelmektedir.

Hile olayına karışanların tipik özelliklerine ilişkin olarak sorulan soruya katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 31. Hile Olayına Karışan Personelin Tipik Özelliği

Hile Olayına Karışanların Özellikleri	Sayı	%
Ekonomik durumunun çok kötü olmaması	7	14
Çevresiyle çok uyumlu olması	14	28
Panik ve tedirginlik içinde olması	3	6
Yıllık izinlerini düzenli kullanmaması	4	8
Sürekli aynı müşterinin işlerini yapması	12	24
Lüks yaşamdan taviz vermemesi	8	16
Cevapsız	2	4
Toplam	50	100

Hile olaylarına karışan personelin en tipik özellikleri nelerdir? sorusuna tablodan da görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %14'ü ekonomik durumunun çok kötü olması, %28'i çalışma arkadaşları ve çevresiyle çok uyumlu olması, %6'sı sürekli panik içerisinde ve tedirgin olması, %8'i yıllık izinlerini düzenli olarak kullanmıyor olması, %24'ü sürekli aynı müşterinin işlemlerini kendisinin yapıyor olması, %16'sı lüks yaşamdan taviz vermemesi şeklinde cevap vermişlerdir. %4'ü cevap vermemiştir. Buna göre katılımcıların karşılaştıkları hile olaylarında, hile olaylarına karışan personelin genellikle arkadaşları ve çevresiyle çok uyumlu olduğu ve sürekli aynı müşterinin işlerini yapan personel olduğu söylenebilir.

Çalışanları hile yapmaya iten nedenlere ilişkin olarak sorulan soruya katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 42. Katılımcıların Çalışanları Hile Yapmaya İten Nedenlere İlişkin Görüşleri

Çalışanları Hile Yapmaya İten Nedenler	Sayı	%
Aşırı hedefler ve satış baskısı	10	20
Lüks yaşama isteği baskısı	12	24
Bankanın zafiyetlerinden oluşan fırsat	9	18
Çalışma koşullarından hileyi haklı gösterme	7	14
Ekonomik sıkıntı	7	14
Etik ve ahlaki değerlerin zayıf olması	5	10
Toplam	50	100

Çalışanları hile yapmaya iten nedenler için katılımcıların %20'si aşırı hedefler ve satış baskısı, %24'ü lüks yaşama isteğine bağlı bitmeyen ihtiyaçları karşılamak için oluşan baskı, %18'i bankaların zafiyetlerinden kaynaklanan fırsatlar, %14'ü çalışma koşullarına göre hileyi haklı gösterme, %14'ü ekonomik sıkıntı, %10'u etik ve ahlaki değerlerin zayıf olması yanıtını vermişlerdir.

"İç kontrol sistemi hileyi önlemede etkin bir yöntemdir" ifadesine ilişkin katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 53. Katılımcıların İç Kontrol Sisteminin Hileyi Önlemede Etkin Bir Yol Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Katılma Düzeyi	sayı	%
Kesinlikle katılıyorum	7	14
Katılıyorum	37	74
Fikrim yok	2	4
Katılmıyorum	4	8
Toplam	50	100

"İç kontrol sistemi hileyi önlemede etkin bir yöntemdir" ifadesine Tablodan 13'ten de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %14'ü "kesinlikle katılıyorum", %74'ü "katılıyorum", %4'ü "fikrim yok", %8'i "katılmıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir. Buna göre ankete katılanların büyük çoğunluğunun iç kontrol sisteminin hileyi önlemede etkili bir yöntem olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Hatunoğlu vd. (2012) çalışmalarında olduğu gibi bu araştırmada da iç kontrol sisteminin mevcut olduğu işletmelerde muhasebe hata ve hilelerinin önlenmesinde iç kontrol sisteminin varlığının önemli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak mevcut iç kontrol sisteminin etkin olarak çalışabilmesi ve bunun sonucu olarak, iç kontrol sisteminden beklenen faydaların sağlanabilmesi, iyi niyetli üst yönetim ile mümkün olabilir. İç kontrol bir işletmedeki hile, hata, yasa ve yönetmeliklere aykırı fiillerin önlenmesinde birinci basamağı oluşturur ve esas itibarıyla de yönetimin bir sorumluluğudur (Öndeş, 2009: 26). Bu araştırma da göstermektedir ki, iç kontrol mekanizmasının etkin biçimde işletilerek hile denetiminin yapılması gerekmektedir.

Katılımcıların, ortaya çıkan hilelere karşı yasal mercilere başvurulup, başvurulmadığı sorusuna ilişkin olarak verdikleri cevapların dağılımı Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 64. Ortaya Çıkan Hilelere Karşı Yasal Mercilere Başvurulup-Başvurulmadığına İlişkin Dağılım

Hileler İçin Yasal Mercilere Başvurma Durumu	Sayı	%
Evet	30	60
Hayır, kötü şöhret ve itibar kaybı korkusundan	4	8
Hayır, mağdurun konuyu kapatmak istemesi	1	2
Hayır, iç disiplin sisteminin yeterli olması	13	26
Hayır, adli sürecin uzun ve maliyetli olması	2	4
Toplam	50	100

Yapmış olduğunuz kontrollerde ortaya çıkan hileye karşı yasal mercilere başvuruldu mu?, sorusuna Tablodan da görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %60'ı "evet", %8'i "hayır, kötü şöhret ve itibar kaybı korkusu nedeniyle başvurulmadı", %2'si "hayır, mağdurun konunun kapatılmasını istemesi nedeniyle başvurulmadı", %26'sı "hayır, iç disiplin sisteminin yeterli olduğunun düşünülmesi nedeniyle başvurulmadı", %4'ü "hayır, adli sürecin uzun ve maliyetli olması nedeniyle başvurulmadı" şeklinde cevap vermişlerdir.

"Kurumunuzda gerçekleşmiş olan hile olaylarından dolayı oluşan zararların toplam büyüklüğü ne kadardır?" sorusuna katılımcıların vermiş olduğu cevapların dağılımı Tablo 15'te sunulmuştur.

Kurumunuzda gerçekleşmiş olan hile olaylarından dolayı oluşan zararların toplam büyüklüğü ne kadardır? sorusuna tabloda da görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %26'sı 1 TL - 500 bin TL aralığında, %14'ü 501 bin TL - 1 milyon TL aralığında, %18'i 1 milyon TL - 2 milyon TL aralığında, %10'u 2 milyon 1 TL - 5 milyon TL aralığında, %30'u 5 milyon TL üzerinde cevabını vermişlerdir.%2'si cevap vermemiştir.

Özellikle hile ve hatanın mesleki etik açısından taşıdığı sorunlar hem meslek mensupları açısından hem de ülke ekonomisi açısından çok ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Okay (2011), Bekçioğlu vd. (2013) ve Bayraktar (2012) tarafından yapılan çalışmalarda da yolsuzluğun yasal boşluklardan istifade edilerek sıradanlaştırılmasının yarattığı sorunların ne derecede önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu araştırma sonucunda elde edilen veriler de hileden dolayı ortaya çıkan zararın ekonomik büyüklüğünü göstermektedir.

Tablo 15. Hile Olaylarından Dolayı Oluşan Zararın Büyüklüğü

Hileden Dolayı Oluşan Zararın Büyüklüğü	Sayı	%
1 TL-500 bin TL	13	26
501 bin TL-1 milyon TL	7	14
1 milyon 1 TL-2 milyon TL	9	18
2 milyon 1 TL-5 milyon TL	5	10
5 milyon TL üzeri	15	30
Cevapsız	1	2
Toplam	50	100

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Günümüzün globalleşen dünyasında uluslararası para dolaşımının ve ticari hayatının vazgeçilmez aktörü olan bankalar özellikle Türkiye'de ekonominin can damarı konumundadır. Bu bağlamda bir itibar müessesesi olan bankaların güven, emniyet ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda faaliyet gösterebilmesi ve faaliyetlerinin kanuna, ilgili mevzuata ve banka dâhili düzenlemelerine uyumu ve banka için risk taşıyıp taşımadığının kontrolü ve hilelerin önceden engellenebilmesi için gerekli tedbirlerin alınması son derece önemlidir.

Bankacılık sektöründe hileli olayların saptanmasına yönelik olarak gerçekleştirilen bu çalışmanın en önemli sonuçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- ✓ Katılımcıların tamamı hile olayı ile karşılaşmışlardır.
- ✓ Karşılaşılan hile olaylarının büyük bir çoğunluğu ; şube gişeler (%28) ve şube satış (%52) bölümlerinde gerçekleşmektedir.
- ✓ Hile yapanların büyük bir çoğunluğu alt kademe çalışanlar(%56) ve orta kademe yöneticilerden (%40) oluşmaktadır.
- ✓ En çok karşılaşılan hileli işlem türü olarak ise "müşteri hesaplarında bilgeleri dışında hareket" (%50) gerçekleştirilmesi yoluyla işletmenin ve müşterilerin zarara uğratılmasıdır.

- ✓ Hilekarların kişisel özellikleri açısından elde edilen sonuca bakıldığında karşılaşılan hile olaylarında hile eylemini gerçekleştirenlerin daha çok çevresi ile uyumlu ve sürekli aynı işi yapan kişilerdir.
- ✓ Karşılaşılan hile olaylarının %60'ında yasal süreç başlatılmıştır.
- ✓ Katılımcıların büyük bir çoğunluğu etkili bir iç kontrol sisteminin hile olaylarını önlemede başarılı olacağını düşünmektedirler.

Çalışma sonuçları göz önünde bulundurularak yapılabilecek öneriler ise şunlardır:

- ✓ Şubelerde banka sistemi üzerinden her türlü fişin kesilmesi engellenmelidir. Özellikle döviz vaziyet hesapları, geçici hesaplar ve faiz tahakkuk işlemlerinin yapılabilmesinin oldukça kısıtlanması, kullanılacaksa da bir üst onaya tabi tutulması gerekmektedir. Vadeli mevduat hesaplarının ve yatırım hesaplarının vadesinden önce bozulmasının, uzun süre hareket görmeyen mevduat hesapları ile ilgili herhangi bir fiş kesilmesinin bir üst onaya bağlanması ayrıca merkezden yapılacak sorgulamalarda sorgu ekranına otomatik olarak düşmesinin sağlanması gerekmektedir.
- ✓ Fiktif kredi ve mevduat hesaplarının açılmasının tespit edilebilmesi amacıyla şube büyüklüklerine göre günlük ya da farklı periyotlarla yeni açılan mevduat ve kredi hesaplarının hem sistem üzerinden hem de dosya üzerinden karşılaştırılarak incelenmesi gerekmektedir. Kişilerin kredi limitlerinden haberleri olmaksızın kredi kullanımının önlenmesi amacıyla periyodik olarak müşterilere hesap ekstrelerinin gönderilmesinin sağlanması gerekmektedir. Kredilere uygulanacak faiz oranlarının şube yetki limiti altında kullandırılmaması için sistemsel değişikliklerin yapılması ve onay müessesesinin tesis edilmesi yerinde olacaktır.
- ✓ Şube personelinin mevduat hesapları incelenmeli, personelce iptal fişinin kesilebilmesi için bir üst onaya tabi tutulmalıdır. Ayrıca, personele her yıl en az 10 gün kesintisiz izin kullandırılmalıdır. Diğer taraftan personelin yaşam standardı, mal kazanımları ve harcamaları da yakından takip edilmelidir. ATM'lere para yükleme ya da ATM'leri ilgilendiren diğer işlemlerde en az iki personelin yetkilendirilmesi ve ani zamanlarda ATM'deki nakit tutarının sayılması sağlanmalıdır.

Yukarıda sayılan önerilerin dışında hilelerin saptanabilmesi amacı ile gelişmiş hile denetimi tekniklerinden de yararlanılmalıdır. Çatıkkaş ve Çalış (2010) ta çalışmalarında hilenin önlenmesi ve ortaya çıkarılmasında teknolojiden istifade edilmesi gerekliliği üzerinde durmuş, özellikle hilenin varlığını daha en baştan anlayabilmek ve tahribatını büyük boyutlara ulaşmadan önleyebilmek için Benford Kanunu ve veri madenciliği. gibi "proaktif metodlar" ın kullanılması gerektiğini vurgulamışlardır.

Bu çalışma katılımcıların tamamına ulaşamaması nedeniyle sınırlılık arz etmekte olup, bundan sonra yapılacak çalışmaların daha fazla sayıda katılımcıya ulaşarak yapılması halinde sonuçlar daha genelebilir ve yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Bayraktar, A. (2012). "Türkiye'de Muhasebe Hileleri Tarihi", Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Bekçioğlu, S., Coşkun, A. & Gümüş, U. T. (2013). "İşletmelerde Hile Ve Yolsuzlukların Önlenmesinde Farklı Bir Yaklaşım: Adli Muhasebe", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:59, 1-15.
- Bozkurt, N. (2009). İşletmelerin Kara Deliği Hile-Çalışan Hileleri, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Çatıkkaş, Ö. & Çalış, Y. E. (2010). "Hile Denetiminde Proaktif Yaklaşımlar", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:45, 146-156.
- Doğan, Z.&Nazlı, E. (2015). "Muhasebede Hata ve Hilelerin Önlenmesinde İşletme Yöneticilerinin Sorumluluğunun Tespitine Yönelik Bir Araştırma", Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 8(4), 195-212.
- Gürel Yeminli Mali Müşavirlik ve Bağımsız Denetim Hizmetleri A.Ş. (2014). "İç Kontrol ve Hile Denetimi", (<http://www.gureli.com.tr/2017/03/6-ic-kontrol.pdf>. (Erişim Tarihi: 09.10.2017).

- Hatunoğlu, Z., Koca, N. & Kılı, M. (2012). "İç Kontrolün Muhasebe Sistemindeki Hata ve Hilelerin Önlenmesindeki Rolü Üzerine Bir Araştırma", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9/20, 169-189.
- Karausta, T. (2013). "Mesleki Hile Adli Denetim ve Türkiye'de Adli Denetim Meleğinin Gerekliliği Üzerine Bir Araştırma", Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kaval, H. (2005). Muhasebe Denetimi, 2.ci Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Okay, S. (2011). "Muhasebe Hata ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından İrdelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Öndeş, T. (2009). "Firmalarda İç Denetim ve Noksanlık-Fazlalık İlişkisi". Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, 23(2), 15-27.
- Özdemir, Ü.F. (2013). "Bankalarda Hile Riski Yönetimi ve Bir Uygulama", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özeroğlu, A. (2014). "Finansal Aldatmaca ve İşletme Hileleri", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2/2, 180-196.
- Pamukçu, A. (2000). "Muhasebedeki Hata ve Hilelerin Raporlama İlkeleri Yönünden Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pehlivanlı, D. (2011). Türkiye'de Suistimal, Etik Kurallara Uyumsuzluklar, Asil Denetim http://www.asildenetim.com/images2/etik_kurallara_uyumsuzluklar_turkiyede_suiistimal.pdf, Erişim Tarihi: 09.10.2017).
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56efc6adec7af9.89969399, (Erişim tarihi:03/10/2017).
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56efc6a16fc155.45843507 , (Erişim tarihi:03/10/2017).
- https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSSGG/16208tbs_temel_gostergeler_raporu_haziran_2017.pdf (Erişim tarihi:04.10.2017).